

ХАРКІВСЬКИЙ РАЙОН

ПРИРОДНІ ОСОБЛИВОСТІ РАЙОНУ

Розташований у північній частині області. Площа — 1434,5 км² (без території м. Харків). Населення (без м. Харків) — 216,2 тис. осіб, у тому числі міське — 150,6 тис. осіб.

Щільність населення становить близько 150 осіб/км².

В орографічному відношенні район розташований на південно-східних відрогах Середньоросійської височини, розчленованих долинами річок на окремі хвилясті вододільні плато. Поверхня має загальний нахил на південь. Абсолютні відмітки — від 80 до 220 м.

Розташований у Середньоросійській лісостеповій фізико-географічній провінції, належить до недостатньо вологої, теплої агрокліматичної зони.

Найбільші річки — Уда, Лопань, Харків, Мож (басейн Сів. Дінця). Створені водосховища: В'яловське, Муромське, Трав'янське та значна кількість ставків.

Переважають чорноземи типові середньогумусні та реградвані, у заплавах річок — лучні чорноземи та лучно-болотні ґрунти.

Природна рослинність збереглася в долинах річок і представлена переважно широколистяними, мішаними, хвойними та заплавними лісами, заплавами луками, угрупованнями водних і прибережних рослин. Площа лісів та лісових насаджень — 21,7 тис. га.

Відсоток природних та напівприродних територій становить 34,80.

У районі взято під охорону 14 територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення: 5 ботанічних заказників, 3 ентомологічних заказника, 4 ботанічних пам'ятки природи, 1 гідрологічна пам'ятка природи та дендрологічний парк загальнодержавного значення при Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва (у смт Рогань). Загальна заповідна площа — 125,2 га, що складає 0,09 % від площі району.

ПРИРОДНІ ПЕРЛИНИ

Перспективний загальнодержавний гідрологічний заказник «Мереф'янський»

Ділянка заплави р. Мож (права притока р. Сів. Донець), що відрізняється високою мозаїчністю біотопів. Включає русло річки з прибережною чагарниково-деревною рослинністю, старичні озера, евтрофні болота, луки справжні та заболочені, ділянки вільшників в притерасних пониззях. Водно-болотне угіддя в місці злиття р. Мож та р. Мереф'янка — типове для гідрологічних умов Харківської області. На території поширені рідкісні рослинні угруповання — формації сальвінії плаваючої, глечиків жовтих, латаття білого (Зелена книга України), асоціація чорновільхового лісу папоротевого (Зелені списки Харків-

щини). Тут зростають зозулинець болотний, пальчатокорінник Фукса, п. травневий, косарики тонкі, занесені до Червоної книги України, види рослин, що підлягають охороні на Харківщині: валеріана лікарська, оман високий, осот їстівний, теліптерис болотний, щитник шартрський та значна кількість видів з цілющими властивостями.

Ділянка заплави р. Мож є складовою частиною ІВА території національного та європейського значення (код №75/044), важливої для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів. На території представлені типові для лісостепової зони водно-болотний, лучний, лісовий (заплавний) орнітокомплекси з низкою рідкісних видів, занесених до Європейського Червоного списку (деркач), Червоної книги України (поручайник, журавель сірий), Червоних списків Харківської області (бугай, бугайчик, чапля руда, чепура велика, осоїд, лунь лучний, шуліка чорний, сова болотяна, рибалочка). Ділянка заплави є місцем зупинки для відпочинку та живлення перелітних птахів (гусей, лебедів, качок, журавлів, пастушкових, чапель, лелек, мартинів, крячків, куликів, соколоподібних, горобцеподібних).

**Дендрологічний парк загальнодержавного значення
Харківського національного аграрного університету
ім. В. В. Докучаєва**

При Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва на площі 22,8га був створений дендропарк з метою інтродукції та вивчення різноманітних видів дерев і чагарників (1972 р.). В колекції дендропарку вирощують 895 таксонів дерев і чагарників, 80% із них є екзотами. Серед них береза низька, тис ягідний, сосна кедрова занесені до Червоної книги України. Крім колекційного фонду на території дендропарку висаджені архівні клонові насінневі плантації сосни звичайної та дуба звичайного, маточно-сортові плантації фундука, створено інтродукційний розплідник. За роки свого існування дендропарк став сучасним навчально-науковим ботаніко-дендрологічним центром.

Існуючі території природно-заповідного фонду

Природні території

Ботанічні заказники місцевого значення

Дроб'янське

Номер в загальному переліку та на карті	40
Площа, га	12,6
Місце розташування	Льботинське л-во, кв. 6: вид. 2,3.

Коротка характеристика	Типова кленово-липова діброва з волосистоосоковими та ялицевими угрупованнями (Зелена книга України) та асоціацією дубового лісу барвінкового (Зелені списки Харківщини). В трав'яному покриві трапляються 4 види, рідкісні для флори Харківщини, та зростають численні лікарські види рослин
Відповідальний за охорону	Жовтневий ДЛГ

Ковиловий степ

Номер в загальному переліку та на карті	144
Площа, га	21,6
Місце розташування	Біля с. Зелений Колодязь і біля с. Тернова Чугуївського р-ну
Коротка характеристика	На схилах яружно-балкової системи зростають угруповання лучних і чагарникових степів, в її пониззях — справжні луки, фрагменти осокових та високо-травних боліт. Значну цінність мають рідкісні угруповання, занесені до Зеленої книги України — формації чотирьох видів ковила та осоки низької
Відповідальний за охорону	ДПУ-ДГ «Комуніст» Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

Альошкина балка

Номер в загальному переліку та на карті	133
Площа, га	6,0
Місце розташування	Біля с. Бобрівка
Коротка характеристика	Унікальна для Харківщини ділянка лучного степу, що збереглася на крутих схилах балки. Рослинний покрив відрізняється значним ценотичним і флористичним різноманіттям. Тут зростають фрагменти формацій п'яти видів ковила (Зелена книга України), кринітарії волохатої (Зелені списки Харківщини). Рідкісну флору представляють 16 видів
Відповідальний за охорону	ДГ «Кутузівка» УкрНДІ тваринництва ААНУ

Рязанова балка

Номер в загальному переліку та на карті	178
Площа, га	10,0
Місце розташування	Біля смт Рогань

Два дуби-велетні

Номер в загальному переліку та на карті	33
Площа, га	0,2
Коротка характеристика	На схилах «Рязанової балки» збереглися фітоценози лучних степів з флорою, характерною для їх східного варіанту. Поширені рідкісні формації ковили волохистої (Зелена книга України), кринітарії волохатої (Зелені списки Харківщини)
Відповідальний за охорону	ДПУ-ДГ «Комуніст» Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

Савичів яр

Номер в загальному переліку та на карті	179
Площа, га	31,5
Місце розташування	Біля смт. Буди
Коротка характеристика	В балковій системі представлені суходільні, справжні та болотисті луки. В трав'яному покриві зустрічається коручка болотна (Червона книга України)
Відповідальний за охорону	Будянська селищна Рада

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ*Липтєве*

Номер в загальному переліку та на карті	65
Площа, га	5,0
Місце розташування	Біля с. Верхня Роганка
Коротка характеристика	Заліснена степова балка, на схилах якої зустрічаються фрагменти степового різнотрав'я. Охороняються рідкісні степові види комах: дибка степова, богомол звичайний, коник-севчук, мелітурга булавовуса, бджола-тесляр фіолетовий, джміль глинистий, махаон, поліксена
Відповідальний за охорону	ДГ «Українка» УкрНДІ тваринництва ААНУ

Попова дача

Номер в загальному переліку та на карті	99
Площа, га	1,5
Місце розташування	Біля с. Зернове

Коротка характеристика	У верхів'ях степової балки поширені угруповання різнотравно-типчакково-ковилкових степів, серед яких є рідкісні, занесені до Зеленої книги України. Незначну площу займають лучні ценози. Тут зберігся фрагмент цілинного ентомокомплексу. Помітне місце посідають корисні комахи: дикі бджоли, джмелі, дикі оси — запилювачі сільськогосподарських культур. Виявлено низку рідкісних видів степових комах: богомол звичайний, дибка степова, коник-севичук, вусач земляний хрестоносець, сколія степова, рофітоїдес сірий, мелітурга булавовуса, мегахіла округла, джміль моховий
Відповідальний за охорону	ДГ «Елітне» УкрНДІ рослинництва ім. В. Я. Юр'єва ААНУ

Смородський

Номер в загальному переліку та на карті	112
Площа, га	3,0
Місце розташування	Біля с. Смородське
Коротка характеристика	На південно-східному схилі балки зростають угруповання лучних степів, по дну її — ценози болотистих луків. Місце поселення степових комах: богомола звичайного, красотила степового, коника-севичука, вусача земляного хрестоносця, махаона, джмеля мохового
Відповідальний за охорону	ДГ «Комунар» УкрНДІ ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського

БОТАНІЧНІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ**Великий ліс**

Номер в загальному переліку та на карті	24
Площа, га	0,1
Місце розташування	Люботинське л-во, кв. 14: вид. 20
Коротка характеристика	Цікавий феномен природи: два старих дерева дуба звичайного, які зрослися на висоті трьох метрів — своєрідні «сіамські близнюки» у рослинному світі
Відповідальний за охорону	Жовтневий держлісгосп

Місце розташування	Люботинське л-во, кв. 21, вид. 7
Коротка характеристика	Два дерева дуба звичайного у віці понад 250 років — залишки корінних пралісів
Відповідальний за охорону	Жовтневий ДЛГ

Лісосмуга N 65

Номер в загальному переліку та на карті	68
Площа, га	0,4
Місце розташування	Біля смт Рогань
Коротка характеристика	Охороняється лісосмуга — колекційний фонд гібридних дубів в захисних лісонасадженнях
Відповідальний за охорону	ДПУ-ДГ «Комуніст» Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

Просіки

Номер в загальному переліку та на карті	101
Площа, га	4,2
Місце розташування	Бабаївське л-во, кв. 14: вид. 5,8
Коротка характеристика	Типова зональна свіжа кленово-липова діброва з характерним для цього типу лісу видовим складом деревного й чагарникового ярусів і ґрунтового покриву
Відповідальний за охорону	Жовтневий ДЛГ

Гідрологічні пам'ятки природи місцевого значення

Джерело ім. Г. С. Сковороди

Номер в загальному переліку та на карті	37
Площа, га	6,3
Місце розташування	Бабаївське л-во, кв. 18: вид. 4-7, 25
Коротка характеристика	Джерело та місцевість, де бував філософ Г. С. Сковорода
Відповідальний за охорону	Жовтневий ДЛГ

ШТУЧНО СТВОРЕНІ ОБ'ЄКТИ

ДЕНДРОЛОГІЧНІ ПАРКИ

Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

Номер в загальному переліку та на карті	7
Площа, га	22,8
Місце розташування	Біля с. Комунист
Коротка характеристика	Колекція дерев та чагарників (близько 900 видів і форм), 80% із них є екзотами. Серед них — береза низька, тис ягідний, сосна кедрова, що занесені до Червоної книги України. Крім колекційного фонду на території дендропарку висаджені архівні клонові насінневі плантації сосни звичайної та дуба звичайного, маточно-сортові плантації фундука, створено інтродукційний розплідник
Відповідальний за охорону	Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ТЕРИТОРІЇ, ЩО ЗАРЕЗЕРВОВАНІ ДЛЯ НАСТУПНОГО ЗАПОВІДАННЯ

№ з/п	Пропонований тип заповідання	Орієнтовна площа, га	Місце розташування	Характеристика об'єкта
172	Заказник ботанічний	34,8	Мереф'янське л-во, кв. кв. 78, 101	Ділянка лісу, де зростають цінні, рідкісні для флори області види рослин
173	Заказник ботанічний	30,0	Біля сс. Тимченки, Миргород	Ділянка лук в заплаві р. Мож з рідкісними рослинними угрупованнями
175	Заказник ботанічний	150,0	Біля смт Безлюдівка	Ділянка заплавної луки в долині р. Уди з рідкісними видами рослин
176	Заказник ботанічний	300,0	Бабаївське л-во, кв. кв. 17, 18, 20	Ділянка дубового лісу. Має історичну, санітарно-гігієнічну та пізнавальну цінність
177	Заказник ботанічний	150,0	Бабаївське л-во, кв. кв. 49, 50	Ділянка дубового лісу з багатою флорою та фауною. Має велике ґрунтозахисне, санітарно-гігієнічне та пізнавальне значення

№ з/п	Пропонований тип заповідання	Орієнтовна площа, га	Місце розташування	Характеристика об'єкта
178	Заказник ботанічний	300,0	Мереф'янське л-во, кв. кв.49, 50, 55, 56, 57, 62, 63	Ділянка дубового лісу, багата флора та фауна. Має велике ґрунтозахисне, санітарно-гігієнічне та пізнавальне значення
179	Заказник ботанічний	61,0	Мереф'янське л-во, кв. кв. 72,73,74	Сосновий бір і субір природного походження, віком 100р. Еталонні деревостани мають високу лісівничу цінність
180	Заказник загальнодержавний гідрологічний «Мереф'янський»	400,0	Біля м. Мерефа	Заплава р. Мож з болотами, старицями комплексом водно-болотної і лучної рослинності та відповідним тваринним світом
181	Заказник загально-геологічний	70,0	Між сс. Липці і Руські Тишки	На крутоскілах берегів р. Харків відслонюються породи київської світи. Розріз має науково-пізнавальне значення

Території, які передбачено заповідати в складі екологічної мережі

№ з/п	Назва, категорія та тип території	Орієнтовна площа, га	Розташування	Характеристика
36	Ботанічний заказник місцевого значення «Тернівський»	52,0	Біля с. Тернова	Водно-болотне угіддя в долині р. Стариця — притоки р. Сів. Донець
37	Ботанічний заказник місцевого значення «Борщівський»	86,0	Біля с. Борщова	Ділянка луків у заплаві р. Муром

**МЕРЕЖА
ІСНЮЮЧИХ ТА РЕЗЕРВОВАНИХ
ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ**

- існуючі території природно-заповідного фонду
- * територій, що резервовані для наступного заповідання
- ◆ територій, які передбачено заповідати в складі екологічної мережі